

IGSMiE
PAN

Sozologiczne aspekty
gospodarki złożami kopalin
w Polsce,
Kraków, 2025

Gospodarka złożami piasków i żwirów na terenie zbiornika przeciwpowodziowego Racibórz Dolny

Andrzej Gałaś,

Łukasz Wdowczyk (GEOMORR)

- koncepcja budowy i eksploatacji kruszyw z czaszy zbiornika Racibórz Dolny (historia, ochrona przyrody),
- wydobycie kruszyw naturalnych w latach 2007-2023,
- wrzesień 2024 zatrzymanie fali powodziowej na Odrze i konsekwencje dla gospodarki złożami.

1880 – pierwsza opisana powódź i zapowiedzi realizacji zabezpieczeń

1997 – powódź na Odrze,

Powódź 1997

4 / 31

fot. J. Kokot

fot. G.Celejewski

Powódź lipiec 1997 na Odrze:
nastąpiło zalanie obszaru o powierzchni około 750 km² na terenie województw – śląskiego, opolskiego i dolnośląskiego. Uszkodzeniu uległo 37000 budynków, 866 mostów i ponad 2000 km dróg, zginęło 60 osób.

2001 – Program dla Odry 2006 – główny element ochrony przeciwpowodziowej to suchy polder Racibórz Dolny

2003 – zakończenie prac projektowych (Hydroprojekt)

2004 – organizacja WWF Polska rozpoczyna Projekt Odra – koncepcja ekologicznej ochrony przeciwpowodziowej, interpelacje do Komisji Sejmowej, zażalenie na realizację Programu dla Odry 2006

2005 – Wojewoda Śląski wydaje decyzje wodno-prawną na realizację

2010 – kolejna powódź i decyzja o uwarunkowaniach środowiskowych Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach na budowę polderu Racibórz Dolny

2011 – zażalenie WWF Polska i wznowienie procedury oceny oddziaływania na środowisko

2012 – WWF Polska kończy projekt Odra

2013 – Wojewoda Śląski wydaje decyzje wodno-prawną na realizację

Historia projektu i budowy

6 / 31

2013 – Firma Dragados (Hiszpania) wygrała przetarg na budowę
2012-2013 – przekazanie mieszkańcom wysiedlonych wsi nowych terenów

2016 – zatrzymanie budowy i anulowanie kontraktu z wykonawcą na skutek licznych protestów RZGW, NIK

2017 – budowę przejmuje BUDIMEX

2020 – zakończenie prac budowlanych

2022 – próbne piętrzenie

Parametry zbiornika

7 / 31

Zbiornik przeciwpowodziowy – suchy polder Racibórz Dolny

- powierzchnia 26,26 km²
- I klasa techniczna obiektu,
- pojemność zbiornika 185 mln m³,
- poziom korony obwałowań 197,50 m n.p.m.,
- Maks. poziom piętrzenia wody 195,20 m n.p.m.,
- Maks. wysokość zapór 10,5 m,
- szerokość korony zapór 6 m,
- długość zapór 22,68 km, w tym:
  - czołowa 4,0 km,
  - lewobrzeżna 9,53 km,
  - prawobrzeżna 9,15 km,

konstrukcja korpusu zapory - nasyp hydrotechniczny z miejscowych gruntów spoistych, z pryzmowym drenażem od strony odpowietrznej odprowadzenie wody z drenażu do rowu przy podstawie skarpy.

Zbiornik Racibórz Dolny

8 / 31

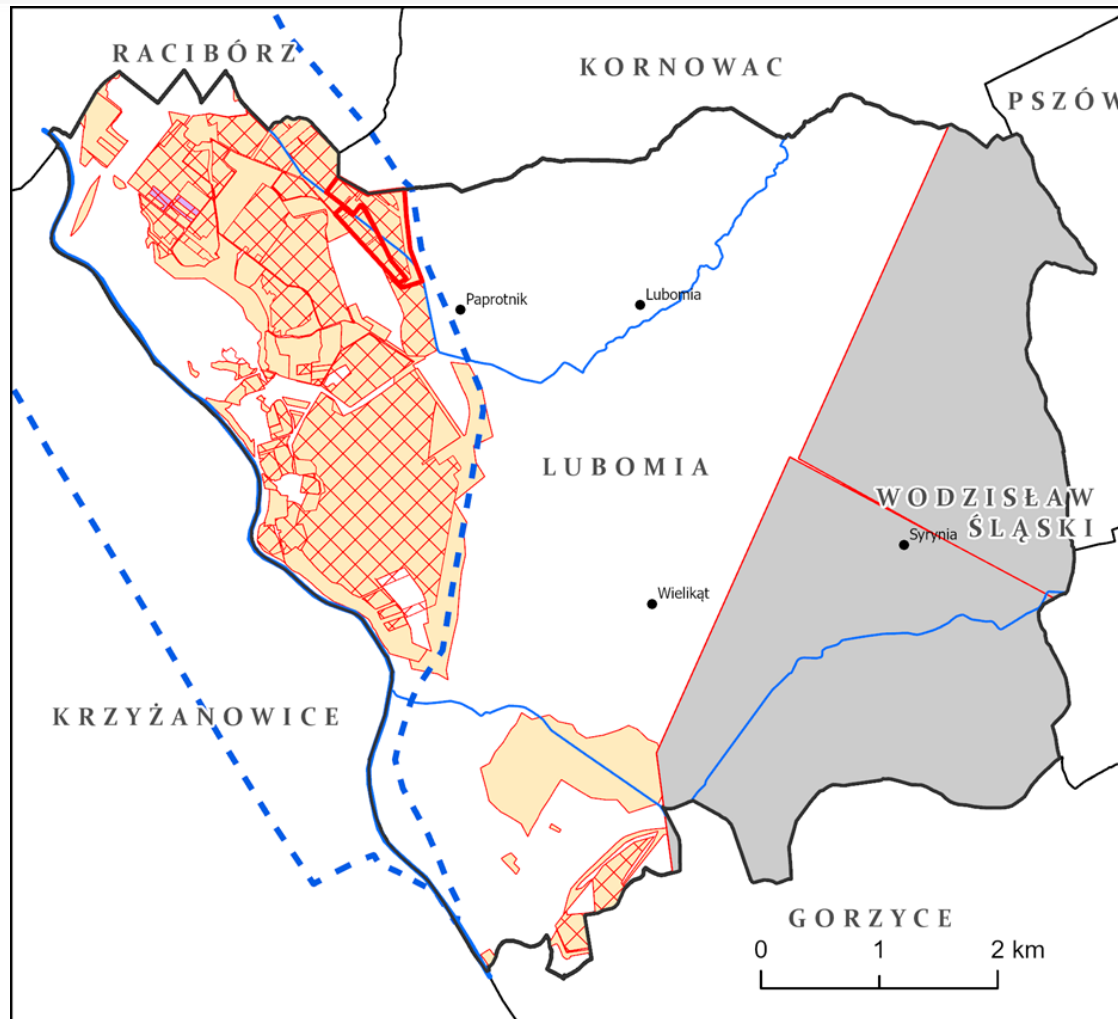
Koszt inwestycji dofinansowanej ze środków Unii Europejskiej, Banku Światowego, Banku Rozwoju Rady Europy oraz budżetu Państwa wyniósł ok. 4 mld zł.

Ze zbiornikiem Racibórz współpracuje położony powyżej polder Buków, którego pojemność powodziowa sięga 57 mln m³.

Zasoby kopalnin

granice gmin	złoża kopalnin	złoża planowanego przedsięwzięcia
ciekі wodne	piaski i żwiry	obszary górnicze
suchy polder	surowce dla prac inżynierskich	
	węgle kamienne	

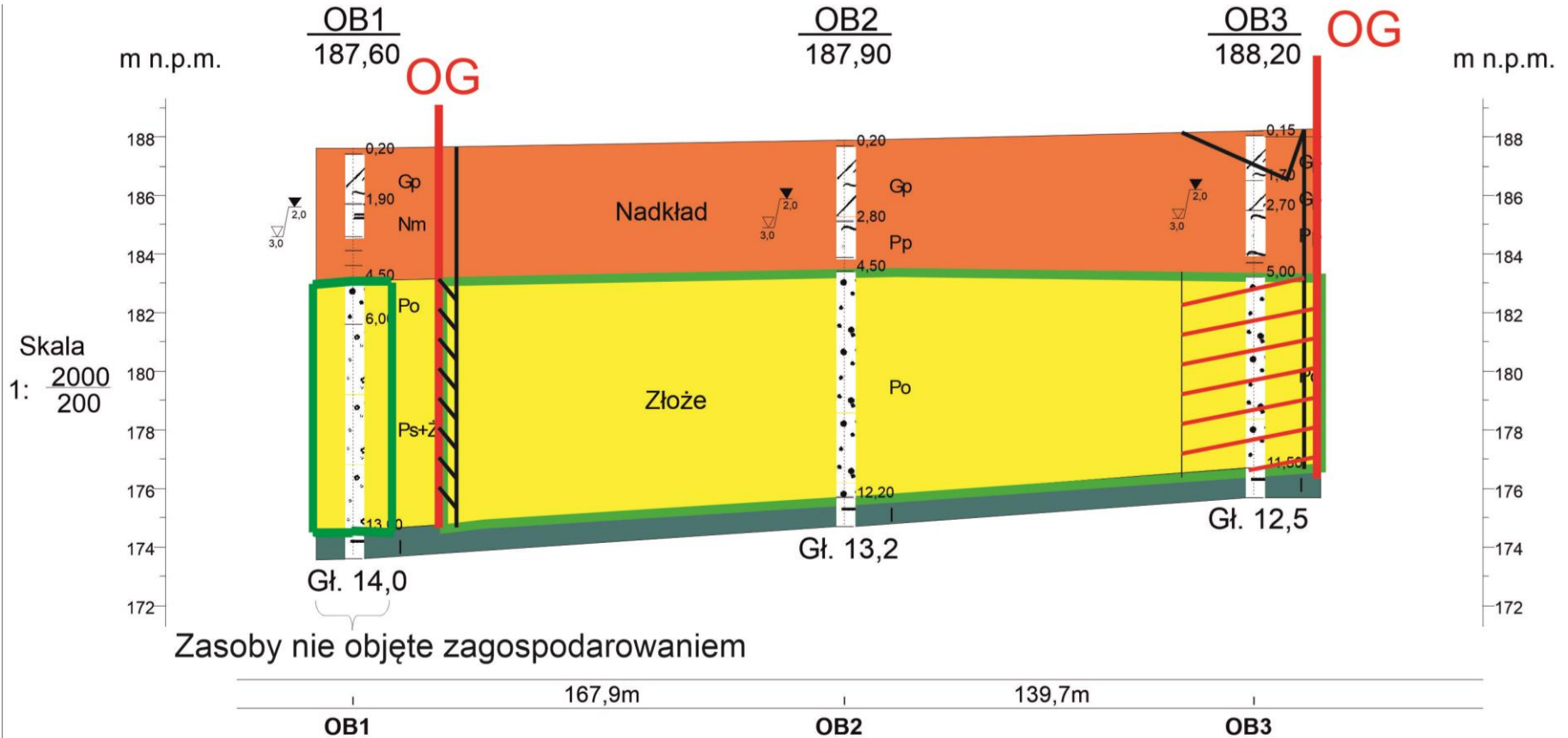
Charakterystyka geologiczna złóż piasków i żwirów na terenie zbiornika Racibórz Dolny

10 / 31

- złoża aluwialne,
- złoża związane tarasami żwirowymi rzeki Odry,
- stosunkowo gruby nadkład, złoża zawodnione
- prosty skład litologiczny, mało pyłów,
- forma: pokłady, soczewy,
- złoża zaliczane do I grupy zmienności,

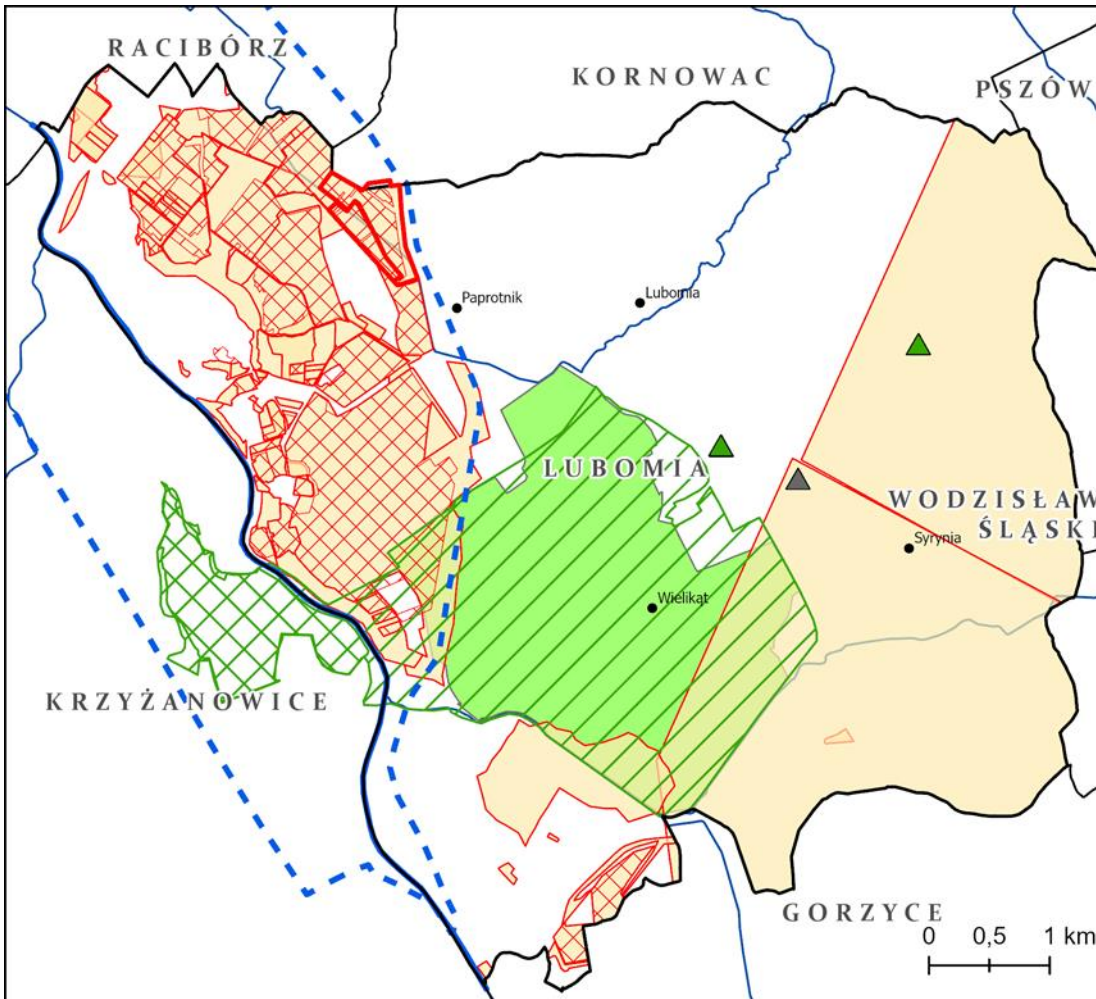
Budowa geologiczna

Walory przyrodnicze

12 / 31

Międzynarodowy korytarz ekologiczny rzeki Odry, dolina Górnej Odry stanowi jedną z nielicznych pozostałości dużych struktur ekologicznych w silnie zmienionym przez człowieka krajobrazie. Charakteryzuje się silną fragmentacją oraz małą lesistością. Na tym odcinku zachowały się jedynie niewielkie obszary leśne, podmokłe łąki i starorzecza

granice gminy	zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	pomniki przyrody drzewo
złoża udokumentowane	obszary specjalnej ochrony ptaków	gład narzutowy
obszary górnicze	specjalne obszary ochrony siedlisk	rzeki
planowane przedsięwzięcie	suchy polder	

Negatywne: zmiana stosunków wodnych, zmiany reżimu rzeki, zatrzymanie okresowych zalewów, trwałe zmiany w strukturze użytkowania gruntów, zmiany krajobrazu, zmiany ekosystemów wodnych, leśnych, zmiany świadczonych usług ekosystemowych

Pozytywne: przeciwdziałanie wezbraniom rzeki, rekultywacja terenów zdegradowanych, nowe siedliska, mokradła

SOO Las koło Tworkowa

Lp	Nazwa siedliska	Kod
1.	Las nadrzeczny z jesionem wyniosłym (<i>Fraxinus excelsior</i>)	91E0
2.	Las grądowy (<i>Galio-Carpinetum</i>)	9170
3.	Łęg grądowo-wiązowo-jesionowy (<i>Ficario-Ulmetum</i>)	91F0
4.	Nizinne łąki kośne (<i>Alopecurus pratensis</i>)	6510
5.	Hydrofitowe zbiorowiska ziołoroślowe, nadrzeczne i okrajkowe	6430
6.	Łąki trzęślicowe (<i>Molinion caerule</i>)	6410

Bardzo żyzne i urozmaicone, siedliska wilgotne, okresowo zalewane, pozostające pod wpływem wód płynących i gruntowych

OSO Stawy Wielikąt i Las Tworkowski

Lp	Gatunek	Kod
1.	Bąk (<i>Botaurus stellaris</i>)	A021
2.	Bączek (<i>Ixobrychus minutus</i>)	A022
3.	Czapla biała (<i>Egretta alba</i>)	A027
4.	Bocian czarny (<i>Ciconia nigra</i>)	A030
5.	Bocian biały (<i>Ciconia ciconia</i>)	A031
6.	Łabędź krzykliwy (<i>Cygnus cygnus</i>)	A038
1.	Podgorzałka (<i>Aythya nyroca</i>)	A060
2.	Bielik (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	A075
3.	Błotniak stawowy (<i>Circus aeruginosus</i>)	A081
4.	Kropiatka (<i>Porzana porzana</i>)	A119
5.	Zielonka (<i>Porzana parva</i>)	A120
6.	Siewka złota (<i>Pluvialis apricaria</i>)	A140
7.	Batalion (<i>Philomachus pugnaxdesmarestii</i>)	A151
8.	Mewa biała (mała) (<i>Larus minutus</i>)	A177
9.	Rybitwa zwyczajna (rzeczna) (<i>Sterna hirundo</i>)	A193
10.	Zimorodek (<i>Alcedo atthis</i>)	A229
11.	Dzięcioł zielonosiwy (<i>Picus canus</i>)	A234
12.	Dzięcioł czarny (<i>Dryocopus martius</i>)	A236
13.	Dzięcioł średni (<i>Dendrocopus medius</i>)	A238
14.	Podróżniczek (<i>Luscinia svecica</i>)	A272
15.	Muchołówka białoszyja (<i>Ficedula albicollis</i>)	A321
16.	Gąsiorek (<i>Lanius collurio</i>)	A338
17.	Jarzębatka (<i>Sylvia nisoria</i>)	
18.	Ortolan (<i>Emberiza hortulana</i>)	

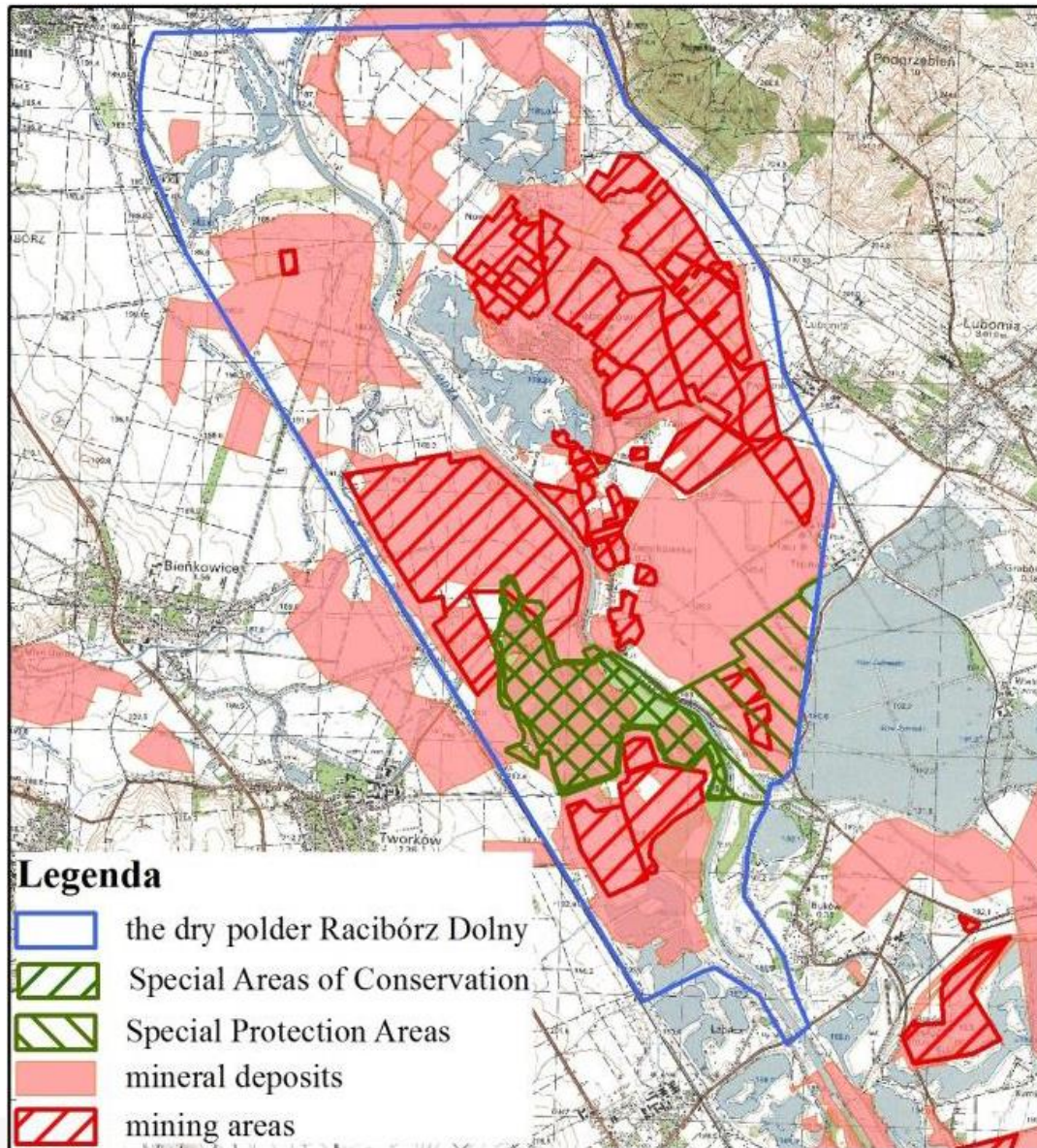
Ptaki lęgowe obszarów wodno-błotnych: ptaki jezior i innych zbiorników wody stojącej, ptaki dolin rzecznych, ptaki zarośniętych zbiorników i torfowisk.

fot. A.Kasprzak

Ochrona przyrody

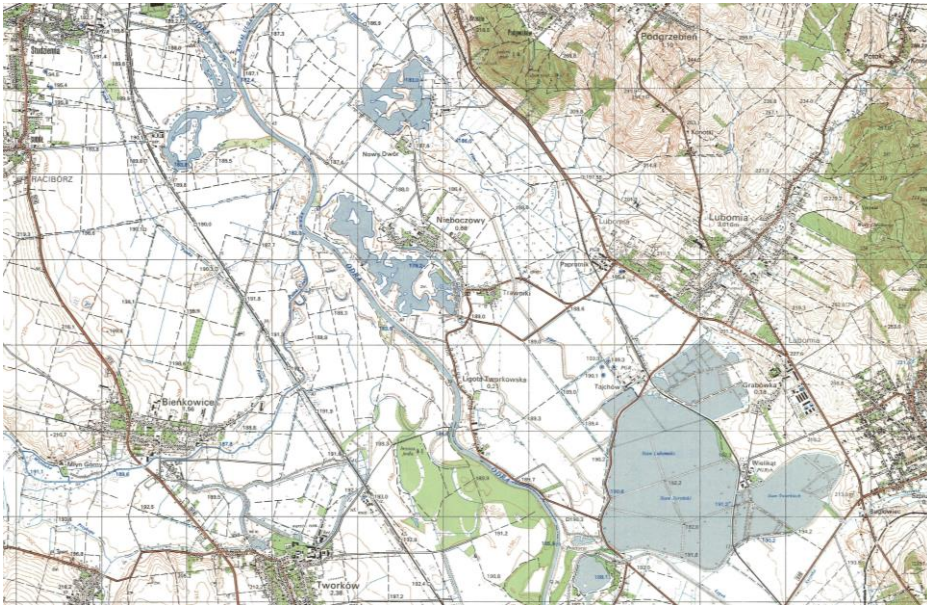

Zmiany powierzchni terenu

17 / 31

2007

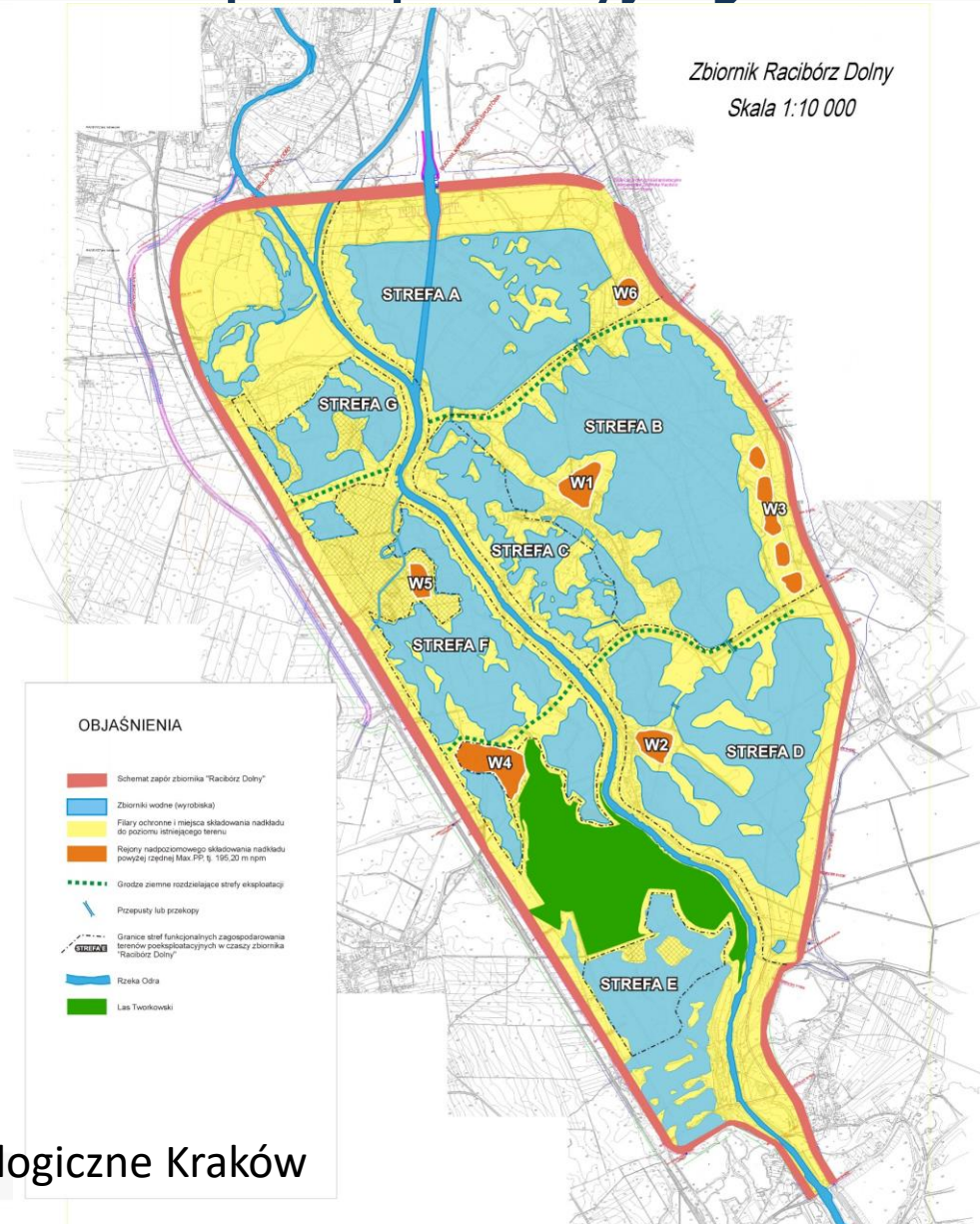
2023

Projekt zagospodarowania poeksploatacyjnego

18 / 31

Eksploatacja

19 / 31

Rok	Ilość złóż	Zasoby tys.t	Wydobycie tys.t
1980	6	236 260	-
2015	24	99 632	5 825
2023	48	168 388	1 533

Bilans zasobów,

Wydobycie kruszywa naturalnego 2007-2023

20 / 31

2004-2012 wydobycie na niewielką skalę;

2013-2015 stały wzrost wydobywania;

2015-2023 okresowe wzrosty i spadki

Złoże Bieńkowice Wschód wydobywanie 16 831 tys. t

Łącznie wydobyto 42 602 tys.t

24 firmy z koncesjami na wydobycie kruszywa. Z większych spółek pracujących na tym terenie należy wymienić m.in. Przedsiębiorstwo Produkcji Kruszyw Mineralnych i Lekkich, Przedsiębiorstwo Produkcji Kruszyw (PPK) (do roku 2019), UTEX Terra, Szymar (do roku 2024), Kruszbet, CERAMOT, CANNA GOLD (dawne Galaxy, do roku 2024), Żwirkoł, Geo-Grawel, KAMAR

Powódź wrzesień 2024

22 / 31

14 września, sobota - przed polderem Buków, o godz. 7., na wodowskazie było 870 cm. Stan alarmowy w tym miejscu to 600 cm wody zaczęły wypełniać zbiornik w części niesterowalnej; zamknięto odpływ,

15 września, niedziela dalsze napełnianie zbiornika;

16 września poniedziałek – na wodowskazie przed polderem Buków najwyższy stan, 981 cm,

17 września, wtorek - o godz. 12. w zbiorniku Racibórz Dolny było 147,9 mln m³ wody, co oznacza wypełnienie go w ok. 80 %

14-15 września

23 / 31

fot. Marek Fichna Kierunek Surowce

zakład na Brzeziu firmy Przedsiębiorstwo Produkcji Kruszyw Mineralnych i Lekkich

24 / 31

14-15 września

26 / 31

Zatrzymanie wydobycia bez możliwości wejścia w teren trwało miesiąc

Koparki firmy KAMAR na zwałowisku kruszywa

27 / 31

Pod wodą

28 / 31

- Dolina Odry jest znana z dramatycznych powodzi,
- zbiornik Racibórz Dolny obniżył falę powodziową na Odrze we wrześniu 2024,
- w przeciwieństwie do innych zbiorników retencyjnych w Polsce budowa zbiornika nie spowodowała zalania i utraty zasobów kruszyw naturalnych,

- eksploatacja z czaszy zbiornika pozwala zaoszczędzić zasoby lądowych złóż a tym samym degradację środowiska w ich otoczeniu,
- wskutek eksploatacji wydobyto 25 349 tys. m³ skał tym samym zwiększając pojemność przeciwpowodziową zbiornika o 13%,
- firmy prowadzące wydobywanie nie mogą być ubezpieczone z tytułu zagrożenia powodziowego.

Dziękuję za uwagę!

IGSMiE
PAN

Sekcja Sozologii PTGeol.

Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi
i Energią PAN

Andrzej Gałaś agalas@min-pan.krakow.pl